

Uvodna opomba

Da bi ublažili popolno odsotnost najpomembnejših klasičnih del sociologije prava v slovenščini, so v tej knjigi zbrani v slovenščino prevedeni značilni odlomki iz študij svetovne sociološkopravne literature. Osrednja imena s tega področja človekovega iskanja in razmišljanja so predstavljena z deli njihovih študij ter z urednikovo uvodno razpravo o izhodiščnih idejah klasikov sociologije prava.

Izbor prevedenih besedil je posegel po spisih najbolj priznanih znanstvenikov s področja sociologije prava. Zato je ta prikaz imenovan hrestomatija – ali s starožitno, vse manj znano slovensko besedo – cvetnik sociologije prava, ki pomeni »pretehtan izbor iz spisov najboljših pisateljev, zlasti v učne namene« (France Verbinc, Slovar tujk). Knjiga torej zajema za študijske in raziskovalne namene izbrane in komentirane razprave iz svetovne in domače klasične sociološkopravne literature, ki so nepogrešljive za vsa raziskovanja razmerij med pravom in družbo tudi v našem prostoru in času. Takšen cvetnik oziroma hrestomatija usmerja in olajšuje slovenskemu družboslovju poglobljena raziskovanja družbene pogojenosti in družbenih funkcij pravnih pojavov.

Širše preučevanje pravnih pojavov nujno načenja vprašanja o razmerjih med pravnimi sistemi in celoto odnosov v neki globalni družbi. Motrenje pravnih norm zadene ob številne družbene procese, ki vplivajo na pravno področje. Raziskovanju skupnih značilnosti družbenih odnosov, oblik združevanja in kulture se je posvetila obča sociologija. Neka stopnja njene razvitosti in

navzočnosti v kulturno-znanstvenem dogajanju je torej pogoj za nastanek in razvoj tiste posebne sociologije, ki se ukvarja predvsem s pravnimi odnosi, se pravi s tistimi dejanskimi družbenimi odnosi, v katere posegajo in jih sooblikujejo pravne norme. Sociologija prava mora izhajati iz spoznanj obče sociološke teorije in uporabljati sociološke metode pri pojasnjevanju prava kot družbenega pojava. Šele s tako širokim pristopom je mogoče pojasnjevati socialne, interesne, politične, kulturne in ekonomske okoliščine, zaradi katerih so nekateri družbeni odnosi urejeni s pravnimi normami, ugotavljati skladnost realnih odnosov z idealnimi normami, spoznavati vsebino pravne kulture v neki globalni družbi ali – na primer – preučevati prehajanje navad v običaje in običaje v pravne norme ter obrnjeno.

Vsa ta pestrost in skrivnostnost družbenih tokov je prepletena s pravnim pluralizmom, ki šteje državo le za enega izmed dejavnikov pravotvorne dejavnosti poleg številnih drugih družbenih silnic in družbenih pojavov, ki obdajajo pravne procese. Tak pogled veje tudi iz študij vseh klasikov sociologije prava in začetnih raziskav v slovenski sociološkopravni znanosti. Ta je raziskovala razlike med pravnimi in drugimi vrstami družbenih norm, ki jih je spodbudil pojav samoupravnega prava, preučevala je procese družbenega in pravnega odločanja glede na razmerja družbene moči v delovnih in bivanjskih okoljih, spremljala premike v slovenski pravni kulturi in reforme pravosodja ter se poglobila v družbenonadzorno funkcijo pravnega sistema.

dr. Albin Igličar

Kazalo

I. IZHODIŠČNE IDEJE KLASIKOV SOCIOLOGIJE PRAVA	11
<i>(Albin Igličar)</i>	
II. IZBOR BESEDIL	63
1. TEMELJI SOCIOLOGIJE PRAVA	65
<i>(Eugen Ehrlich)</i>	
Oblikovanje pravnega načela	65
Norma odločanja kot dejansko vprašanje	65
Neločljivost pravnega vprašanja od dejanskega vprašanja	67
Norma odločanja je potrebna kljub pravnemu načelu	68
Norma odločanja kot vir za pravno načelo	68
Norma odločanja kot stvaritev jurisprudence ...	69
Sodniško pravo kot pravniško pravo	71
Pravniško pravo pravnih piscev in učiteljev	72
Znamenja obveznosti in ovire za prosto oblikovanje norm	74
Pravniško pravo in uradno pravo	76
Pravniško pravo v zakonih	77
Potrebnost zakonskega pravniškega prava	78
Odnos med sodniškim in zakonskim pravom. ...	80
Odmejitev državnega prava od pravniškega prava	82
Zakonski ukaz in zakonska vsebina	84

Struktura pravnega načela	85
Pojem pravnih načel	85
Pravni odnosi, ki so se izmaknili vplivu pravnih načel	86
Pravna načela, ki potrjujejo dejanske norme	88
Pravna načela, ki izpodbijajo dejanske norme ...	89
Pravna načela, ki določajo pravne posledice neodvisno od dejstev	90
Družbeni vplivi na pravna načela	90
Pravnik kot organ družbene pravičnosti	92
Pravičnost kot izraz nepristranskosti	93
Pravičnost kot moč družbe nad osebnimi občutki	94
Pravičnost kot predmet znanosti	95
Individualna pravičnost kot rezultat genialne sinteze nasprotij	99
Benthamova formula kot formula zgolj nekega določenega razreda	101
Pravno pravilo kot skupni proizvod družbe in pravnika	104
Vpogled v družbeni kontekst pravnega načela ..	106
 2. OSNOVE SOCIOLOGIJE PRAVA	107
<i>(Georges Gurvitch)</i>	
Sociologija prava globalnih družb in njihovih struktur	107
I. Pravni sistem polisegmentarnih družb z magično-religiozno podlago	110
II. Pravni sistemi družb, ki jih je homogeniziral teokratsko-karizmatični princip	115
III. Relativno racionalizirani pravni sistem družbe, ki jo je homogenizirala prevlada neke domače politične skupine	117
IV. Pravni sistem fevdalne družbe, ki se opira deloma na mitski, deloma na racionalizirani temelj	120

V.	Močno racionalizirani pravni sistem družb, ki jih je poenotila prevlada nekega polisa ali nekega kraljestva.	125
VI.	Povsem sekularizirani in logično izoblikovani pravni sistem družb, za katere je značilna prevlada ozemeljske države in avtonomije individualnega izražanja volje (prevlada zakona in pogodbe)	129
VII.	Prehodni pravni sistem današnje družbe.	131
	Genetična sociologija prava	135
	A. Tendenčne pravilnosti	135
	B. Notranji in zunanji dejavniki	139
	I. Morfološki temelj družbe in pravo	141
	II. Gospodarstvo in pravo	143
	III. Religija, morala, znanost in pravo	146
	IV. Kolektivna psihologija in pravo	149
3.	PRAVO IN DRUŽBA	151
	<i>(Max Weber)</i>	
	Formalna in materialna racionalizacija prava.	151
	Formalne lastnosti sodobnega prava.	177
4.	LEGITIMNOST NA PODLAGI POSTOPKA	197
	<i>(Niklas Luhmann)</i>	
	I. Klasična koncepcija postopka	197
	II. Legitimnost	214
	III. Postopek kot socialni sistem	225
5.	DEJSTVA IN VELJAVNOST	241
	<i>(Jürgen Habermas)</i>	
	Sociološki koncepti prava in filozofski koncepti pravičnosti	241
6.	PRAVNA VEDA IN SOCIOLOGIJA PRAVA O nekaterih obče metodoloških vprašanjih	291
	<i>(Jože Goričar)</i>	

7. PROBLEM RAZMERJA MED FILOZOFIJO PRAVA, PRAVNO ZNANOSTJO IN SOCIOLOGIJO PRAVA	309
<i>(Anton Žun)</i>	

Navedena in izbrana literatura	323
---	------------

Law and Society (Summary)	329
--	------------

Imensko kazalo	337
-----------------------------	------------

Stvarno kazalo	339
-----------------------------	------------

I.

IZHODIŠČNE IDEJE
KLASIKOV SOCIOLOGIJE
PRAVA

1.

Vsako obdobje je oblikovalo svoj pogled na pravo in razvilo svoj način njegove praktične uporabe. Tako so se za posamezna obdobja zdele nekatere pojasnitve pravnega pojava večinoma sprejemljive in zadostne; vklopljene so bile v možna teoretična spoznanja vsakokratne epohe in so zadovoljevale potrebe družbene prakse, ki jo pravni sistem sooblikuje in institucionalizira. Mogoče pa je tudi trditi, da se je vsaka doba – včasih bolj, drugič manj – zavedala pomanjkljivosti in nedokončnosti teoretičnih in praktičnih spoznanj o pravu. To velja vse od slav-
nih rimskih pravnikov prek znanih srednjeveških glosatorjev do različnih zgodovinskih, naravnopravnih in realističnih oziroma socioloških konceptov prava moderne dobe. Dorečenih in enotnih pogledov na pravo sodobno družboslovje doslej še ni dalo, zato se vedno znova postavljajo zahteve po novih in bolj popolnih razlagah prava ter njegovih redefinicijah. V to verigo iskanj in zakladnico spoznanj, ki so vendarle čedalje bliže resnici, se je dejavno vključevala tudi sociologija prava.

Osamosvajanje splošne teorije o družbi iz filozofije, zgodovine, pravoznanstva in teologije v sociologijo je bilo zaznamovano z deli Comta, Spencerja, Durkheima, Marxa in Webra ter še množice bolj ali manj znanih imen. Številni pomembni družboslovci 19. in 20. stoletja so bili po temeljni univerzitetni izobrazbi pravniki, tako da so svoje poglede gradili na pravniškem mišljenju in pravni logiki, obenem pa so v pojasnjevanje celotne družbe vpletali tudi pravne pojave. To velja na primer za Marxa

in Webra ter celo za Durkheima, ki je bil sicer filozof, vendar je ob morali in religiji namenil veliko pozornost še pravu. Tako je sredi 19. stoletja sociologija prava nastajala kar vzporedno z občo sociologijo in ostajala v njenem okviru. V samostojno znanstveno disciplino se je izločila šele kasneje, ko se je obča sociologija že uveljavila in dobila status akademske discipline, to je na začetku 20. stoletja.

Zunanja spodbuda za preučevanje prava tudi s sociološkega stališča so bile različne teoretične smeri splošne analize družbe. Pri pojasnjevanju družbene strukture in družbene dinamike oziroma zgradbe in razvoja družbe so se sociološkopravne razprave usmerile najprej v iskanje razlik med pravnimi in nepravnimi družbenimi normami. Poleg tega so že začetna iskanja družbene funkcije prava skušala pojasnjevati razmerje med pravnimi normami in družbeno stvarnostjo ter vlogo pravniških poklicev. V nadaljevanju pa sta prišli na vrsto analiza delovanja pravnih institucij in razlaga javnega mnenja o pravu.

2.

Za prvo sistematično delo s področja sociologije prava štejemo knjigo **Eugena Ehrlicha** (1862–1922) *Temelji sociologije prava* iz leta 1913.¹ Po uvodnih razlagah možnih pristopov k preučevanju prava Ehrlich v *Temeljih sociologije prava* najprej pojasnjuje notranjo ureditev različnih oblik združevanja ljudi. Pri tem izhaja iz pojmovanja družbe kot skupnosti različnih združenj, ki so med seboj v stikih. Ta združenja segajo od družine, občine in države prek religijskih, političnih in gospodarskih združenj do poklicnih, narodnih in stanovskih skupnosti.

Vsaka od teh oblik združevanja ima svoj notranji red. Med navedenimi združenji ni bistvenih razlik, tako da je tudi država

---

¹ Eugen Ehrlich, *Grundlegung der Soziologie des Rechts*, München in Leipzig 1913.

le ena od oblik združevanja ljudi. Po Ehrlichu so ta združenja in njihovi notranji redi med seboj v ravnotežju, ki temelji na enakovredni izmenjavi idej in gospodarskih dobrin. V notranjih redih različnih človeških združenj je treba iskati začetke prava, saj je pravzaprav vse pravo na starejših stopnjah družbenega razvoja zajeto prav v omenjenih notranjih redih mnogovrstnih oblik ljudskega združevanja. Pravne pojave je torej treba iskati najprej v vsakdanjem dejanskem družbenem življenju zunaj sodnih dvoran, zakonskih zapovedi in kabinetnih doktrin. Šele iz resničnega »živega prava« se potem pravna pravila preselijo v sodno pravo oziroma tako imenovane norme odločanja in v doktrinarno oziroma tako imenovano juridično pravo.

S takšnim razmišljanjem je presegel domet šole svobodnega prava. Ta je namreč videla bistvo pravne pojavnosti v veliki ustvarjalnosti sodnika, torej v sodniškem pravu in pravnih doktrinah. Ehrlich pa je iskal pravo, ki obstaja še pred sodniškim in juridičnim pravom. To pravno pojavnost je našel v notranjem redu družbenih skupin. Ta red ustvarjajo člani skupin spontano glede na organizacijske in funkcionalne vidike posamezne vrste združevanja. Šele iz teh redov nato norme za družbeno ravnanje ljudi preidejo v norme za odločanje (sodniško pravo) in v poglede pravnih strokovnjakov (juridično pravo).

Očitno je, da je imel pri takšni razlagi razvoja prava Ehrlich v mislih prvotno nediferencirano družbo, v kateri zaradi enotnega načina gospodarjenja in enotnih oblik zavesti tudi norme niso bile diferencirane. To pomeni, da je družbeno življenje uravnavala le ena vrsta norm, ki je vsebovala značilnosti tako religioznih kot moralnih ter običajnih in pravnih norm, ne da bi bile te norme bodisi religiozne bodisi moralne ali običajne ali pravne, saj so bile pač vse to. Šele kasneje so procesi delitve dela sprožili tudi delitev oziroma diferenciacijo materialnega in duhovnega v družbi, nastanek različnih vrst materialne proizvodnje (lov, živinoreja, poljedelstvo, obrt, trgovina), različnih oblik združevanja (družina, religiozne skupine, proizvodne skupine, sloji,

občine, država), različnih oblik družbene zavesti (religija, filozofija, znanost, umetnost) ter zato tudi nastanek različnih vrst družbenih norm (religiozne, običajne, moralne, pravne).

Ob takšnem razumevanju Ehrlichove razlage pravne funkcije notranjega reda združenj je razumljiva njegova trditev, da se pravna načela pojavijo šele, ko se pojavijo tudi abstraktne religiozne zapovedi in prepovedi. Do tedaj pa so obstajale pravne norme kot integralni del notranjega reda ljudskih združenj. Te norme dejansko delujejo, saj ravnanje v skladu z njimi zagotavlja spontana prisila omenjenih združenj. Spoznavanje takšnih pravnih norm je mogoče le z etnografskimi raziskavami, z vprašalniki in intervjuji ter z neposrednim opazovanjem odnosov med pripadniki ljudskih združenj. Pravna norma v opisanem pomenu je torej v človekovo delovanje prelita pravna zapoved, ki velja v nekem združenju, ne da bi bila izrecno besedno formulirana. Celota teh pravnih norm tvori tako imenovano živo pravo, ki mora biti potem tudi podlaga sodnih odločitev.

Iz dejanskega ponavljanja določenega ravnanja nastane pravna norma, ki zagotavlja takšno ravnanje tudi v prihodnosti. Pri tem je norma pravzaprav zgolj deklaratorne narave, saj posameznik ravna po inerciji in preprosto deluje tako, kot so delovali drugi posamezniki pred njim. Takšno, tako rekoč instinktivno družbeno vedenje sta Jelinek in Gurvitch poimenovala normativna moč dejanskosti. Ta moč vzdržuje določene družbene odnose in tem odnosom ustrezajoče pravne norme. S tem pa je podana visoka stopnja inertnosti in rigidnosti pravnega sistema.

To pomeni, da so ob pravnih normah za reševanje sporov nujna še pravna načela. Te sodnik uporablja pri odločanju v sporih med pravnimi subjekti oziroma med različnimi pravnimi normami. Ta pravna načela so lahko del državnega pravnega sistema ali pa so vzeta iz družbenega prava. V vsakem primeru morajo biti pravna načela kot podlaga za sodniško odločanje razmeroma trajna in enaka za enake ali podobne primere.

Splošna pravna načela in pravne norme povezuje juridično pravo, ki je torej celota sodniškega oziroma strokovnega tolmačenja pravnih načel in pravnih norm, celota tolmačenja in sodne prakse, formalno izražena skozi norme za odločanje. Pri sodnikovem odločanju so – če sledimo Ehrlichu – dejanska vprašanja pravzaprav vprašanja o pravnih normah notranjega reda človeških združenj, pravna vprašanja pa iskanje pravnih načel. To iskanje usmerjajo norme za odločanje, pri čemer je potrebne precej sodnikove kreativnosti, iz katere nastaja juridično pravo.

Poleg sodnikov na oblikovanje pravnih načel vplivajo še tisti deli juridičnega prava, ki jih ustvarjajo pravni pisatelji in učitelji ter zakonodajalec in državni uradniki. Čeprav je sodniški vpliv odločilen, velja to predvsem za posamične primere, medtem ko znanstveniki in pravni pisatelji uveljavljajo svoje poglede pri oblikovanju najsplošnejših pravnih načel. Pri tem izhajajo pogosto iz kritike sodniških odločitev.

Ob naslonitvi na pravna dejstva nastajajo v zavestnem delovanju ljudi pravne norme in pravna načela. Državni zakonodajalec naj bi potem te pravne norme in pravna načela le čim bolj dosledno povzel v pozitivnem pravu, da jih lahko uporabljajo sodniki in uradniki. Zakonodajnemu organu naj bi v tem procesu pozitivizacije pomagali pravniki zlasti s tem, da bi opozarjali na spontano nastale pravne norme in družbeno pogojena pravna dejstva. Pravna norma torej ni rezultat zakonodajalčeve kreativnosti in njegove »volje«, temveč v družbi obstoječa realnost, ki jo država oziroma njen zakonodajni organ samo povzame in formulira. Potem ko je norma enkrat v obliki pravnih načel uzakonjena, pa spet nastopi kreativna vloga sodnika, ki ta načela uporablja, razlaga in dopolnjuje z »živim družbenim pravom«. Po tej poti se prek sodniških odločitev uveljavlja pravičnost.

Ehrlich razlaga, da je vsebina pravičnosti pogojena z različnimi interesi, vendar naj juristi pri oblikovanju pravnih načel poskušajo uveljavljati najprej skupne družbene interese. Kadar imajo vlogo temelja pravičnosti in pravnih načel skupni druž-

beni interesi, je pravno formuliranje precej preprosto. Ta naloga pa postane veliko bolj zapletena, kadar tvorijo družbeno ozadje pravnega področja ne le interesi celotne skupnosti, ampak tudi ožji interesi močnejših družbenih skupin.

Zaradi sprememb v družbi prihaja do sprememb na pravnem področju. Družbeni razvoj povzroči preobrazbo tako v državnem kot v družbenem običajnem pravu. To stališče Ehrlich dokazuje na primerih menjave človekovih potreb in odnosov moči v človeških združenjih. Ob tem še posebej opozarja na razvoj tehnologije v materialni proizvodnji, saj na primer uporaba električne energije zahteva nastanek posebnih pogodb za njeno dobavo, nastanek množične proizvodnje, nastanek tarifnih pogodb med delavci in delodajalci oziroma nastanek pravne panoge delovnega prava. Enako menjava odnosov v družini zahteva preobrazbe v njeni notranji pravni ureditvi in tudi v pravnem sistemu širših oblik združevanja.

Velik del preobrazbe pravnega sistema izvaja zakonodajalec. Povečane vloge zakonodaje v moderni državi pa Ehrlich ne šteje za razveseljivo dejstvo. Meje državne oblasti in državnega delovanja, zlasti zakonodaje, bi bilo treba zato temeljito preučiti. Ob tem družbeno znanost poziva, naj določi smeri nadaljnjega razvoja zakonodaje, tako da bi zakonodajno odločanje postavili na znanstvene osnove in ga ne bi prepustili naivnemu diletantstvu, ki misli, da je mogoče nekatere oblike slabega ravnanja v družbi odpraviti že s tem, da jih prepovemo z zakonom.

Sociologija prava naj – po Ehrlichu – usmerja svoja opazovanja na ponavljajoče se družbeno ravnanje ljudi, na odnose gospostva, posest ter izjave volje in iz njih izvirajoče pogodbe in pravila, skratka na pravna dejstva. Za spoznavanje teh dejstev si mora sociologija prava najprej pomagati z zgodovinskimi in etnološkimi podatki, nato pa poseči po rezultatih praktične jurisprudence.

V sferi sociologije prava so najbolj odmevale Ehrlichove ideje o družbenem pravu. Izhajajoč iz razčlenitve na državno, juridično oziroma sodniško in družbeno pravo, se je najbolj približal analizi razmerja med družbo in pravom ravno s svojo koncepcijo družbenega prava. Zaradi vpetosti v šolo svobodnega prava je bil zelo kritičen do državnega prava in navdušen nad juridičnim in družbenim pravom. Pri tem so mu sledili in ga dopolnjevali zlasti Pound, Sorokin in Gurvitch.

3.

Izhodišče **Gurvitchevega** (1894–1965) pogleda na pravo je spoznanje o tesni povezanosti med družbenim dogajanjem in pravno sfero.² S stališčem, da je ta povezava močnejša kot pri morali in religiji, se je približal marksističnemu pogledu na razmerje med posameznimi oblikami družbene zavesti in ekonomsko bazo družbe. Marksistično naravnana občja sociologija je ugotavljala, da je človek primarno dejaven v produkciji svojega materialnega življenja in da tod nastali produkcijski odnosi nujno dobivajo tudi ustrezne pravne oblike. Tako se prikazuje pravna zavest kot najbolj neposredni odraz produkcije. Šele potem sledijo druge oblike družbene zavesti, kot so politična, moralna in religiozna zavest. Na omenjene vzročno-posledične odvisnosti je seveda treba gledati kot na razmerja vzajemnega součinkovanja in prepletanja, v katerih se nekateri vzroki pojavljajo kot odločilni šele »v zadnji instanci«.

Pomemben element pri razumevanju Gurvitchevega pogleda na pravo je njegovo mnenje o veliki samostojnosti prava glede na državo. Pri tem sicer ugotavlja, da so res globalne družbe bolj primerne za oblikovanje splošnih pravnih norm kakor posamezni družbeni segmenti oziroma parcialne družbene strukture, vendar je prav to dejstvo – po njegovem mnenju – številne

---

² Georges Gurvitch, *Éléments de Sociologie Juridique*, Pariz 1940.

teoretike zavedlo v pretirano poudarjanje neločljive povezanosti prava z državno organizacijo.

Gurvitch posebej opozarja, da sta nastanek in obstoj sistema pravnih pravil neodvisna od države. Ta ima v različnih tipih globalnih družb različen pomen. To lahko potem vodi do bolj ali manj tesne povezanosti prava z državo, kar pa za področje pravnega ni bistveno. Pomembnejše je preučevanje prava v totalnih družbenih pojavih, kot so skupine, razredi in različne druge »manifestacije družbenosti« ter globalne družbe.

Bistvena vsebina prava je po Gurvitchu določena z nalogo uveljaviti pravičnost v nekih družbenih okvirih. S takšnim izhodiščem se približuje nekaterim filozofskim pogledom na pravo. Od teh pogledov se sicer poskuša ograditi zlasti s povezovanjem pravnega sistema in določenega tipa globalne družbe in s tem, da daje pojmu pravičnosti izrazito družbeno osnovo, čeprav je ne motri prvenstveno z razrednointeresnih vidikov.

Gurvitch v svojih delih vedno opozarja na spremenljivost pojmov pravice in pravičnosti ter tudi na variabilnost pravnega izkustva. Zato se še posebej izogiba slehernemu dogmatskemu pristopu k pravu in pojavom, ki so z njim povezani. Tudi za to področje preučevanja je spoštoval načela, da so družbena dejstva totalni pojavi in da so sociološke zakonitosti le verjetnosti, ki temeljijo na povprečju in statistiki.

Med pomembne značilnosti prava uvršča še točno določenost in omejenost njegovih pravil. Ob takšni opredeljenosti določa pravo tudi meje svoje uporabe. Element natančne odmerjenosti pravic in dolžnosti kot značilnost prava srečamo kasneje še v jugoslovanski pravni teoriji.

Gurvitch posebej poudarja dvo- oziroma mnogostranskost prava, ker pravo vedno povezuje zahteve ene strani z dolžnostmi druge. Pri tem avtor povzema spoznanja pravne teorije o temeljnih sestavinah pravnega razmerja. Poleg pravic in dolžnosti ter

Law and Society

Summary

Every period formed its own view on the law and developed its own mode of its practical application. So various periods considered certain interpretations of a legal phenomenon generally acceptable and sufficient; they were included into possible theoretical cognition's of each epoch and served the needs of the social practice that is co-formed and institutionalized by the legal system. It is also possible to maintain that every period – sometimes more, sometimes less – was aware of the shortcomings and indefiniteness of theoretical and practical cognitions of the law. This has been true since famous Roman lawyers, through well-known medieval glossators, to various historical, natural legal and realistic and/or sociological concepts of the law of the modern age. Neither has modern sociology given final and unified viewpoints on law, therefore demands for new and more perfect interpretations of law and its redefinitions are being made again and again. In this chain of search and treasury of cognitions, which are closer and closer to the truth, also the sociology of law has actively participated.

The works of Comte, Spencer, Durkheim, Marx and Weber and a number of more or less famous names has marked the freeing of the general theory of the society from philosophy, history, jurisprudence and theology into sociology. Numerous distinguished sociologists of the 19th and 20th century were lawyers by their basic university education, so that they built their views on the juristic thinking and legal logic, and the same time they were interweaving the interpretation of the whole society also with legal phenomena. This is true e.g. of Marx and Weber and even of Durkheim, who was however a philosopher, but along with morals and religion paid great attention also to the law. So sociology of law was originating simultaneously with the origination

of general sociology in the middle of the 19th century and remained in its frame. It was separated from general sociology and became an independent scientific discipline only later, when the general sociology was already established and got the status of an academic discipline, i.e. at the beginning of the 20th century.

Sociology of law in Slovenia must proceed from the cognitions of general sociological theory and use sociological methods in interpreting law as a social phenomenon (Goričar). Only with so broad an approach it is possible to explain social interest, political, cultural, and economic circumstances, due to which some social relations are regulated by legal norms, to find conformity of real relations with ideal norms, to get to know the contents of legal culture in a global society (Žun).

The book of Eugene Ehrlich "Bases of Sociology of Law" of 1913 is considered to be the first systematic work in the field of sociology. After the introductory explanations of possible approaches to the study of law Ehrlich in his "Bases of Sociology of Law" first explains the inner structure of various forms of association of people. Here he proceeds from the understanding of the society as a community of various associations in touch with each other. These associations extend to family, community and State, through religious, political and business associations, to vocational, national, and professional communities.

Each of these forms of associations has its internal structure. Among the before mentioned associations there is no essential differences, so that also the State is only one of the forms of associations of people. According to Ehrlich these associations and their internal structures are in balance based on the equivalent exchange of ideas and economic goods. In the internal orders of various human associations we must look for the beginnings of law, as in the earlier stages of social development the entire law is encompassed in the very mentioned internal orders of variegated forms of people's associations. Legal phenomena must be looked for firstly in everyday actual social life outside courtrooms, legal orders and cabinet doctrines. It is only from the real

“live law” that legal rules move into judicial law and/or the so-called norms of deciding and into the doctrinal and/or the so-called juridical law.

By such reasoning Ehrlich reached beyond the range of the school of free law. This school namely saw the essence of the legal existence in the great creativity of the judge, i.e. in juridical law and in legal doctrines. Ehrlich on the contrary, was looking for a legal sphere existing before the courtroom law and judicial law. He found this legal existence in the internal order of social groups. This order is created by the members of the groups spontaneously regarding the organizational and functional aspects of a particular kind of association. Only from these orders the norms for social behaviour of people shift to the norms for deciding (courtroom law) and to the views of legal professionals (juridical law).

The basic research problems of sociology of law are according to Weber the study of the degree of probability that legal subjects conform to legal norms. This basic subject of sociology of law the author dealt with places into the chapter on differentiation of the fields of material law. By treating these processes he begins his discussion of sociology of law in his book “Economy and Society”.

Weber states that bureaucratically organized authority has an accelerating effect on the rational nature of law. The more the functioning of the state authority is supported by the administrative apparatus the less there is place for irrational, theocratically conceived law and the more strongly systemized, on rational arguments based, profane law can be enforced. In this process religious (theocratic) law gets a rival or “a substitute” in the form of philosophically conceived natural law. This law appears side by side with positive law either as an ideal or as a doctrine influencing legal practice. Theocratic law is conceived more ethically and emotionally, while profane law has at the background goal-oriented rational basis. But also in profane law there are numerous institutes of popular emotional judicature demonstrated e.g. in the trial by jury, oath, practical role of legal feelings, etc. The main holder of demands for unequivocal, goal-oriented rational and

systematized legal rules is the middle class. The advocates of the ideas on codification of law in Germany of the 19th century were members of the middle classes. In the era of Roman law codification was required by the plebeians and in the capitalist England by the Puritans. Weber's view is not merely Europocentric as it exhaustively presents the position of theocratic law in the Arabian world, in India, Persia, Ancient China, among African tribes and with Ancient Jews. He pays special attention, however, to the ecclesiastical law of the Christianity. He states that compared to other "holy legal systems" this law is already more rationally conceived and that it has all the time a clear standpoint about the so-called "secular" (profane) law. Weber sees the reasons for the particularities of the Christian ecclesiastical law in the bureaucratic organization of the Roman Catholic Church, in the great influence of Roman law and of the antique philosophy and in the separation of the Church and state organization, which is not characteristic of other theocratic laws.

The described views on law place Max Weber among the classics of the sociology of law. On the basis of his great historical knowledge he convincingly presented the basic stages in the development of law, explained in particular the origin of rationally conceived law of modern times and fortified the sociology of law as one of the scientific disciplines studying legal phenomena. Beside this Weber encouraged more profound researches in the theory and in the sociology of law by some standpoints, which were opposed already by his contemporaries or later acting sociologists.

The starting point of Gurvitch's view on law is based on the cognition about the close connection between social events and the legal sphere. With the standpoint, that this connection is stronger than in the case of morals and religion, he came closer to the Marxist view on the relation between individual forms of social consciousness and the economic basis of the society. Toward Marxism oriented general sociology stated, that man participates primarily in the production and that production relations originating there are necessarily getting appropriate legal forms. Thus legal consciousness is being presented as

the most direct reflection of production. Only then other forms of social consciousness, like political, moral and religious consciousness follows. We must view the mentioned dependencies of cause and consequence as relations of mutual co-effecting and interweaving, where certain causes appear as decisive only "in the last instance".

An important element in understanding Gurvitch's view on law is his standpoint about great independence of law regarding the state. Here he states, however, that global societies are more suitable for the formation of general legal norms than individual social segments and/or partial social structures, yet this very fact has – to his mind – misled numerous theoreticians into exaggerated stressing of the inseparable connection of law with state organization.

Gurvitch particularly exposes the standpoint that the origin and subsistence of the system of legal rules are independent from the state. The latter has a different meaning in various types of global societies. This may then lead to more or less close connection of law with the state, which is of no great importance for the law, however. More important is the study of law in total social phenomena, e.g. groups, classes, and various other "manifestations of sociality" and also global societies.

For the benefit of greater clarity Gurvitch divides the sociology of law into: micro sociology of law, macro sociology of law (typology of law regarding various of association of people) and genetic sociology of law. Here he stresses the need for a thorough sociological treatment of law along with simultaneous guaranty of appropriate autonomy to each of the mentioned aspects. To his mind, dealing with the order of precedence of the research of law it is necessary to begin with micro sociological approach and end with the genetic sociology of law. Micro sociology of law namely studies functional connections between social reality and kinds of law, while genetic sociology studies the tendencies of development of this field of social reality.

In the framework of genetic sociology of law Gurvitch deals with rules valid in most cases both in the entire society and also in its legal

superstructure. While studying the inner and outer factors, influencing social phenomena and legal reality, he exposes the morphologic basis of society and law, the economy, religion, morals and science as well as collective psychology.

The theory of systems explains that the frame for the formation of legal norms is the legal system. The political system is functionally specialized for creation of necessary decisions. Therefore the function of political system is to make norms become state laws. Legal norms stabilize the social system and generalize the expectations of behaviour of the participants in social processes. In this way they diminish the diversity of the actual and ensure safety upon entering social relations.

The most prominent representative of the modern theory of systems, Luhmann, sees the gist of legally regulated procedures in their legitimating function. He treats legal procedures as social systems, whose function is to take necessary decisions. The procedures diminish complicatedness and diversity in everyday social relations in three ways: with time limited duration with differentiation of contents and with specifying the roles of the participants in these procedures. The processes of deciding become autonomous and absorb the uncertainty. The cooperation in the procedure is again conditioned by three circumstances: by the existence of proper interest, by the certainty that a decision will be taken, and by the uncertainty regarding the contents of this decision.

The social function of law in the social system is in fixing expectations, which are generalized regarding time, legal areas and society. Although legal norms are already legitimized by the very procedures during which they are adopted, they must also have certain value-made bases. Luhmann merely warns that social values, too, must undergo the processes of deciding before they become a consistent part of legal norms. This holds true both for judicial proceedings and for legal regulation of political elections and for the legislative proceedings. Beside this the legislative proceedings must to a greater extent

than judicial procedure act in the direction of reducing the reality and controlling the high complexity of the environment.

Jürgen Habermas, an important representative of the sociological thinking of the 20th century, has further developed the views of the theory of systems on law. He based the research of human interactions on the concept of public, where a free public discussion is held. According to Habermas, primarily the bureaucracy, by means of science, performs this negative function. Here the facts proceeding from the need of survival in the natural and social environment and the needs for emancipation are not considered enough. The quoted sources of interests are being expressed through work, language, and authority.

Norms are being transmitted in the form of language; as important directors of communicative actions they help to form the common world of symbols. Norms and symbols form the essential part of interpretative samples of the live world and thus belong to the culture as the background for everyday communication. In this position law performs two functions: law is a system of knowledge and a system of action, states Habermas. The study of this duality between a norm and a fact, between ideal and real, places Habermas among great names of the sociology of law.

Imensko kazalo

A

Adam, 243

B

Barbalet, 284

Bobbio, 314, 315

Brimo, 311

Buckley, 31

C

Comte, 187, 329

D

Davy, 113, 114, 137, 296

Del Vecchio, 311, 312

Duguit, 53, 323

Dupréel, 296

Durkheim, 136, 141, 271, 280,
283, 297, 324, 329

Döbert, 276

Dworkin, 267, 268

E

Eder, 276,

Ehrlich, 2, 5, 14, 15, 17, 18, 53,
55, 65, 71, 82–84, 297, 324,
330, 331

Ewald, 286,

F

Ferguson, 243

Freund, 320

G

Geiger, 293, 294, 324

Goričar, 2, 6, 33, 45–52, 54, 324,
330

Gressaye, 310

Gurvitch, 2, 6, 16, 19–26, 48,
49, 53, 55, 107, 109, 294, 297,
299, 300, 301, 324, 333

H

Habermas, 2, 6, 42–44, 55, 241,
258, 260, 268, 276, 278, 288,
323, 324, 335

Halbwachs, 141, 142

Hegel, 244, 260, 261, 269

Held, 285

Hubert, 296

Hull, 324

I

Igličar, 2, 10, 324, 325

J

Jambrek, 50, 52, 325

Jhering, 52, 59, 106

K

Kantorowicz, 53, 295

Kaufmann, 60, 316

Kelsen, 314

Kohlberg, 276

L

Lask, 314

Levy, 139, 296

Llewellyn, 324, 325

Luhmann, 2, 6, 34, 35–39, 41,
42, 55, 197, 210, 216, 225,
228, 232, 247, 248, 250–253,
277, 325, 334

Lukić, 325

Lumia, 315

M

Marshall, 283, 284

Marx, 97, 103, 143, 144, 244–
246, 259, 260, 301–303, 317,
321, 329

Mauss, 111, 113, 114, 140, 141

Miličić 325

Mill, 38, 102

Millar, 243

Molnar, 325

N

Novak, 53, 326

P

Parsons, 39–41, 206, 216, 218,
228, 270, 271, 279–283, 286,
326

Pavčnik, 53, 326

Perenič, 326

Pound, 19, 296, 313, 324

Puchta, 72, 106

Pusić, 326

R

Radbruch, 314, 316

Rawls, 259–266, 268, 269, 275,
283, 287

Ray, 296

Reale, 53, 313, 326

Reinhard, 217

Ricardo, 244

Rorty, 265, 266

S

Savigny, 72, 78, 106

Schluchter, 276

Smith, 244, 259

Sorokin, 19

Spencer, 136, 329

T

Teubner, 253–256, 258

Timasheff, 297

Turner, 284,

W

Wallerstein, 31–33, 327

Weber, 2, 6, 26, 27, 28, 29, 30,
55, 108, 135–137, 144, 151,
214, 216, 218, 270, 272–278,
280, 286, 305, 323, 327, 329,
331, 332

Wesel, 279

Ž

Žun, 2, 6, 52, 55–61, 309, 327,
330

Stvarno kazalo

A

- avtonomnost, 23, 24, 133, 147, 161, 201, 207, 232, 236, 280, 301
- avtoriteta, 21, 23, 31, 40, 42, 132, 134, 152, 155, 156, 171, 189, 254, 271–273, 305, 306

B

- birokracija, 42, 129, 162, 184, 205, 285
- birokratska organizacija, 27, 30
- blagovni promet, 167, 169, 182, 244

C

- cilj prava, 311
- civilna družba, 244
- civil society, 281
- Code civile, 71, 74–76, 78, 81, 83, 86, 128, 130, 131
- Code Napoléon, 130, 131
- communio, 23
- corpus
  - iuris, 69, 72, 84
  - mysticum, 120, 122, 124

Č

- čista teorija prava, 314, 317, 318

D

- delovna skupina, 24
- definicija, 47, 120, 183, 219, 239, 257, 294–296, 307
- demokracija, 30, 102, 126, 133, 138, 153, 283, 285
- determinante norm, 52, 53
- dialektične kategorije, 46
- dialektične zakonitosti, 46
- družba, 32, 33, 57, 59, 129, 151, 253, 256, 287
- družbena integracija, 37, 41, 42, 245
- družbena moč, 10, 24, 30, 34, 55, 58, 95, 97, 305
- družbena stvarnost, 14, 21, 22, 54, 60, 140, 144, 294, 295
- družbena stvarnost prava, 21, 295
- družbene funkcije prava, 14, 52, 54
- družbene spremembe, 58
- družbene vrednote, 38, 40
- družbeni razredi, 30
- družbeni red, 15, 69, 122, 228, 297, 300, 301, 311
- družbeno delovanje, 28, 29, 30, 31, 39, 42, 50, 272, 277
- družboslovje, 13
- družina, 14, 15, 18, 36, 118, 128, 130, 137, 159, 173, 254, 280

državljan, 129, 201, 261, 270,
283, 284, 286
država, 16, 20, 24, 30, 56, 82,
109, 120, 138, 142, 153, 197,
205, 242, 280, 285, 306, 308
– moderna, 18, 30
– politična, 24, 49, 301–303
– pravna, 30, 34, 268–270, 278,
286
državna zakonodaja, 79, 297

E

eksistenca prava, 316
etični minimum, 99, 184, 194,
253
evolucija prava, 312

F

fevdalne družbe, 6, 109, 120,
121, 124, 142
filozofija prava, 52, 53, 259, 275,
309–312, 314, 317, 319, 320,
327
formalna racionalnost, 152
funkcija prava, 38, 59, 258, 278
funkcija
– pravna, 16, 40
– subalternna, 119

G

generalizacija konfliktov, 37
gospostvo, 18

H

hierarhija, 108
hipoteza, 48, 136, 171, 291, 302

I

individualna pravičnost, 99
integracija, 33, 41, 42, 133, 241,
246, 279, 281, 286, 314
interes, 17, 35, 58, 80, 91–93, 99,
106, 157, 158, 181, 193, 252,
264, 272, 274
interes meščanstva, 27, 102, 103,
120, 176
interes
– pravni, 187
interesna podstat, 98
institucije
– ekonomske, 40
– pravne, 147, 148, 287, 288
izjava volje, 18, 88, 90

J

javno mnenje, 14, 54, 58, 326
juridična sfera, 314, 317
jurisprudenca, 18, 57, 65, 67,
69–73, 76, 80, 86, 96, 97, 104,
106, 131, 164, 186, 189, 190
– integralna, 314
– interesna, 65, 67, 69, 72, 73,
76, 86, 97, 104, 106, 131, 164
– pojmovna, 54
– praktična, 319
jurist, 17, 313
jus
– civile, 128
– honorarium, 128, 151
– publicum, 128
– gentium, 129

K

kapitalizem, 23, 30, 43, 48, 52,
132, 173, 189

karizmatična oblast, 30, 108,
278, 281, 305, 306
karizmatične teokracije, 118,
153, 168
klasifikacija pravnih sistemov, 28
kodifikacija, 26, 118, 167
komunikacije, 40, 43, 44, 61,
200, 207, 213, 231, 236, 237,
248, 249, 251, 252, 254, 255,
258, 283, 288
kontradiktornost, 35
kontraktualistična teorija, 298

L

lastnina, 82, 121, 132, 133, 148
legalnost, 216, 315, 316
legitimnost, 30, 35, 214, 216, 218,
220, 224, 236, 273, 274, 316
ljudski pravni občutek, 69–71

M

makrosociologija prava, 22
manifestacija družbenosti, 20
mehanska solidarnost, 141
meščanski sloj, 157
mesta-države, 128
metoda, 10, 45, 53, 55, 61, 73,
143, 164, 165, 170, 198, 262,
274, 291, 292, 306, 313
mi, 268, 277, 299
mikrosociologija prava, 22
množica, 13, 83, 116, 117, 125,
129, 132, 133, 137, 138, 149,
157
morala, 19, 100, 108, 125, 127,
134, 140, 146, 147, 149, 268,
275, 277, 279, 287, 297

N

nepogojno nasilje, 23
norma, 10, 14, 16, 17, 21, 26, 27,
29, 30, 42, 60, 65, 318
normativna dejavnost, 56, 298
normativna dejstva, 21
normativna kultura, 40
normativna moč dejanskosti, 16
normativni sistem, 40, 47, 302,
303, 308
norme odločanja, 15, 66–71, 73,
77, 81–83, 86, 104, 185
notranji red, 14–17

O

obča metoda, 291, 292
običaj, 66, 71, 88, 112, 130, 139,
167, 183, 194, 281
objektivnost, 23
oblast, 23, 30, 34, 40, 49, 73,
111, 112, 125, 127, 128, 134,
138, 146, 155, 162, 168, 170,
180, 181, 188, 201, 217, 257,
258, 289, 293, 297, 301, 305,
306
– racionalna, 30
– tradicionalna, 30
oblike
– pravne, 19, 22, 83, 280
– socialnega prava, 24, 25
odvetnik, 45, 233
oktobrska revolucija, 299, 301
organizirano prisiljevanje, 297,
298

P

politična organizacija, 40, 306
politika prava, 319

- porotniki, 156, 192
- posest, 18, 89, 118
- poslovník, 198, 224
- postopki, 41, 50, 151, 154, 161, 177, 181, 213, 216, 218, 231, 232, 249, 260, 262, 268, 276
  - zakonodajni, 39, 41, 200
- pozitivizacija prava, 34
- pozitivizem, 27, 54, 198, 313, 315, 316
- pravica, 20, 25, 40, 68, 81, 82, 99, 112, 119, 121, 160, 172, 179, 180, 192, 198, 281, 283, 284, 286, 298
- pravičnost, 5, 17, 20, 75, 94, 95, 99, 100, 101, 156, 168, 184, 192, 205, 207, 219, 260, 261, 268, 312, 320
- pravna dejstva, 17, 18, 85, 86, 88–90
- pravna institucija, 147, 148, 287, 288
- pravna kultura, 10, 55, 240, 327
- pravna načela, 16, 17, 65, 85, 96, 97, 104, 186
- pravna norma, 10, 16, 17, 30, 31, 47, 51, 59, 61, 65, 156, 229, 233, 234, 251, 275, 280, 318
- pravna pravila, 15, 20, 21, 24, 30, 34, 50, 77, 84, 89, 124, 125, 139, 146, 149, 167, 224, 288
- pravna veda, 171, 174, 183, 291, 296, 306, 308
- pravna struktura, 41, 55
- pravna zavest, 19, 53, 98, 106, 309
- pravne odločitve, 276
- pravne procedure, 38
- pravni etatizem, 56
- pravni odnos, 60, 61
- pravni pluralizem, 10, 54, 56
- pravni pojav, 141
- pravni proces, 58
- pravni razvoj, 23, 29, 119, 181, 280
- pravno formuliranje, 18
- pravo
  - civilno, 128, 129, 130, 159, 175
  - družbeno, 16, 19, 86, 110, 111
  - idealno, 61
  - individualno, 114, 118, 121
  - intuitivno, 139, 148
  - juridično, 15, 17, 19, 312, 313, 318, 319
  - kazensko, 91, 104, 111, 161
  - moderno, 57, 245, 278, 279, 281–283
  - naravno, 26, 27, 106, 148, 174, 184, 187, 202, 212, 214, 217, 242, 310, 311
  - notranje, 301
  - občje, 162
  - običajno, 70, 71, 72, 84, 117, 118, 122, 125, 137, 186
  - pozitivno, 38, 42, 212, 269
  - pravilno, 97, 187
  - pravoslavne cerkve, 25
  - profano, 26, 27
  - realno, 61
  - rimsko, 92, 122, 124, 126, 130, 134, 145, 184
  - samoupravno, 56

- socialno, 24–26, 110, 114, 118, 121, 132, 138, 184
  - sodno, 15
  - teokratsko, 27, 157
  - učinkovito, 21
  - živo, 16
  - pravosodje, 10, 27, 55, 72, 74, 80, 84, 126, 142, 151, 154, 161, 166, 168, 170, 174, 177, 178, 181, 191, 203, 278, 280
  - predvidljivost, 156
  - prejudici, 190
- R**
- racionalno delovanje, 29
  - ratione
    - personae, 123
    - materiale, 123
- S**
- selekcija, 33, 36, 212, 229, 236
  - simbolni svet, 43
  - sistem
    - družbeni, 31, 34, 39–41, 62, 223, 230, 252, 279
    - politični, 32, 34, 197, 206, 215, 217, 219, 280
    - pravni, 6, 13, 22, 23, 28, 35, 44, 77, 79, 80, 109, 112, 114, 116, 117, 119, 121, 122, 125, 128, 129, 130, 131, 134, 136, 137, 141, 145, 149, 173, 242, 249–251, 253, 254, 282
  - sistemi prava, 21, 294
  - sistemska teorija, 33, 38, 39, 225, 228, 246, 252
  - skupnost, 24, 26, 61, 87, 103, 110, 119, 126, 132, 137, 149, 161, 174, 279, 280, 296, 303, 310, 318
  - socialna dejstva, 29, 59, 60, 61
  - socialna kontrola, 56, 296, 307
  - sociologija, 13, 54, 61, 198, 218, 222, 274, 286, 291
    - občā, 9, 14, 19, 54, 56
  - sociologija prava, 9, 10, 13, 14, 18, 19, 21, 26, 28, 29, 38, 43, 46, 48–58, 60–62, 65, 96, 107, 198, 247, 275, 292, 293, 294, 308, 309, 313, 317–320
    - genetična, 9, 22, 61, 135
    - operacionalna, 61
    - materialna, 293, 294
    - formalna, 293, 294
  - sociologizem, 311, 313
  - sociološka analiza, 201, 203, 269, 318
  - sociološke teorije prava, 53
  - sociološke zakonitosti, 20
  - sociološko pojmovanje prava, 292, 295
  - sodna praksa, 17, 74, 77, 80, 128, 171, 185, 280
  - sodni postopki, 36, 37, 233
  - sodnik, 15, 16, 36, 65, 67, 68, 70–75, 78, 81, 84, 94, 95, 97, 100, 116, 130, 154, 161, 163, 167, 183, 185, 189, 194, 199, 224, 274
  - sodniško odločanje, 16
  - solidarnost, 279, 283
    - organska, 141
  - spontana pravila, 24

spor, 65, 67, 99, 137, 159, 164,
193, 238, 279
spremenljivka
– odvisna, 41, 51, 54, 292, 293
– neodvisna, 293, 294
stabilnost prava, 163

Š

šola
– pravna, 163
– svobodnega prava, 19

T

teorija
– delegacije, 298, 299
– originarnosti, 298
– zakonodaje, 319
tradicionalno ravnanje, 30
trodimenzionalnost prava, 313,
320

U

udeleženec v postopku, 35

V

varnost, 34, 150, 194, 226, 284,
285
veljavnost, 29, 46, 58, 60, 67, 69,
70, 85, 133, 137, 149, 159,
160, 171, 178, 184, 186, 202,
214, 222, 241, 248, 266, 269,
281, 287, 315, 316

vloga
– družbena, 33
– sodnika, 17
volja zakonodajalca, 186
voluntarizem, 311
vrednote, 21, 23, 24, 29, 30, 31,
40, 43, 44, 53, 88, 135, 141,
198, 210, 211, 219, 264, 270,
271–274, 296
– pozitivne, 25
vsebina prava, 20, 151, 310, 311

Z

zakon, 6, 18, 22, 30, 39, 42, 60,
61, 65, 69, 70, 72, 73, 75,
77–81, 85, 89, 95, 101, 126,
128–130, 135, 138, 139, 169,
176, 178, 184, 185, 202, 240,
279, 299, 313, 315
zakonitost, 48, 104, 315, 320
zakonodaja, 18, 39, 73, 77–79,
85, 88, 118, 126, 177, 203,
240, 253, 319
– državna, 79, 297
zakonodajalec, 17, 18, 62, 70, 71,
77, 78, 91, 94, 97, 100, 185
zakonodajni proces, 41
združenja, 14, 15, 16, 87, 105,
111, 120, 127, 162, 178, 188,
243, 245, 246, 251, 277, 281,
285, 287, 288
zgodovinska periodizacija, 28
zgodovinska pravna šola, 54, 98
znanost o pravu, 60, 309